

Alapjogi jogesetek – a strasbourgi Emberi Jogok Európai Bírósága

MOHÁCSI MÁTÉ

In the last months, the European Court of Human Rights adopted two judgments against Hungary, concerning, respectively, the law on tobacco retail and that on the allowances of disabled people. Both cases raised interesting issues of admissibility as well.

Apart from those decisions, this paper presents briefly some other judgments concerning, respectively, the State's responsibility for the intervention in Iraq, the conditions of asylum seekers in the European Union, the right to a legal counsel in the framework of anti-terrorist police operations, the retrospective application of a criminal law, the home birth, the surrogacy arrangements and the freedom of movement. Besides, it reports on an interesting judgment concerning a case where a Supreme Court misrepresented, grossly arbitrarily, the findings of a previous Strasbourg judgment.

Az Emberi Jogok Európai Bírósága (a továbbiakban: Bíróság) az elmúlt időszakban határozatot hozott az ún. trafiktvörvénnyel és a megváltozott munkaképességű személyek ellátásairól szóló törvénnyel kapcsolatos ügyben is, mindkettőben a kérelem befogadhatóságával kapcsolatos érdekes eljárásjogi kérdéseket is érintve.

Az alábbi rövid összefoglaló ezen ítéleteken túlmenően kitér néhány érdekes, más ország vonatkozásában hozott ítéletre is, amelyek az iraki koalíciós beavatkozással kapcsolatos felelősség, a menekültügy, a terrorizmusellenes rendőrségi akciók során biztosítandó jogi képviselet, a visszamenő hatályú jogalkalmazás, az otthonszülés, a béranyaság, valamint a mozgásszabadság témáit érintették. Ezenfelül a Bíróság ítéletet hozott egy olyan ügyben is, amelyben a hazai Legfelsőbb Bíróság nyilvánvaló önkényből félreértelmezett egy korábbi strasbourgi döntést.^{1*}

Fontosabb magyar ügyek

A *Vékony-ügy*² tényállása szerint a kérelmező és családja 1994 óta üzemeltetett egy vegyesboltot. Az üzlet forgalmának átlagosan egyharmada dohánytermékek kereskedelméből származott. Amikor az ún. trafiktvörvény (a 2012. évi CXXXIV. törvény) a dohánytermékek kiskereskedelmét kizárólagosan az állam hatáskörébe utalt tevé-

- 1 Az e tanulmányban közöltek kizárólag a tájékoztatást és a figyelemfelkeltést célozzák, nem tekintendők hivatalos állásfoglalásnak vagy hivatalos közlésnek, és semmilyen formában nem kötik az Emberi Jogok Európai Bíróságát.
- 2 *Vékony v. Hungary*, no. 65681/13, 13 January 2015 (az ítélet még nem végleges).

kenységge nyilvánította, a kérelmező sikertelenül pályázott koncesszióra, ezért 2013 júliusában, a törvény által megszabott határidőben fel kellett hagynia ez irányú tevékenységével. Mivel a termékkör fennmaradó része nem biztosította az üzlet jövedelmező működését, a vállalkozást felszámolták, s a család elvesztette megélhetésének egyik igen jelentős forrását.

A kérelmező a család korábbi, dohánytermék-kiskereskedelemre vonatkozó jogosultságának megvonása miatt emelt panaszt a Bíróságnál, az Első Kiegészítő Jegyzőkönyv 1. cikkének, valamint az Egyezmény 14. cikkének sérelmét állítva. Ez utóbbi vonatkozásban arra hivatkozott, hogy más, hasonló helyzetben lévő kereskedők kaptak koncessziót, s az elosztást nyilvánvalóan politikai szempontok vezérelték.

A Bíróság úgy ítélte meg, hogy a kérelmet az Első Kiegészítő Jegyzőkönyv 1. cikke fényében kell megvizsgálni, ezért a 14. cikkre hivatkozó panasszal nem foglalkozott.

A befogadhatóság körében a kormány egyebek között azzal védekezett, hogy a kérelmezőnek alkotmányjogi panaszt kellett volna előterjesztenie, amelynek sikere esetén azután kártérítési perben érvényesíthetett volna igényt az illetékes állami szervek ellen, amint arra a Fővárosi Ítéltábla EBD 2014.01.P1 számon közzétett eseti döntése értelmében lehetőség lett volna. Előadta, hogy az Alkotmánybíróság befogadott hasonló panaszokat, s hogy a kérelem benyújtásának időpontjában nem támasztotta alá semmilyen körülmény azt, hogy ez a jogorvoslat hiábavaló vagy kilátástalan lenne, ezért a kérelmezőnek élnie kellett volna ezzel a lehetőséggel.

A Bíróság e kifogással kapcsolatban rámutatott, hogy a kérelem benyújtását követően az Alkotmánybíróság 3194/2014. (VII. 15.) AB határozatával érdemben elutasított egy hasonló tárgyban benyújtott alkotmányjogi panaszt. Elismerte ugyan, hogy ez a fejlemény a kérelem előterjesztésekor még nem volt előre látható, de ettől függetlenül sem látta megkövetelendőnek az alkotmányjogi panasz mint hazai jogorvoslat kimerítését. Ennek ugyanis pusztán az lett volna a célja, hogy megnyissa az utat egy későbbi kártérítési perhez, amely kártérítési felelősség feltételeit a Bíróság a hivatkozott eseti döntés fényében meglehetősen szűkre szabottnak találta. Értelmezése szerint az eseti döntés azt támasztja alá, hogy a jogalkotó kártérítési felelősségét az általa kibocsátott normatív szabályokkal összefüggésben csak valamiféle „többlettényállás” (így például jogszabályi formába öltöztetett, de tartalmilag egyedi ügyre vonatkozó jogalkalmazói döntést megtestesítő vagy egyébként diszfunkcionális jogalkotás) esetén lehet csak megállapítani – ilyen többlettényállás megállapíthatóságára azonban maga a kormány sem hivatkozott. Minderre tekintettel – anélkül, hogy általánosságban állást foglalt volna az alkotmányjogi panasz hatékonyságáról – a Bíróság arra az álláspontra helyezkedett, hogy az adott ügyben nem lehet a kérelmező terhére róni e jogorvoslat ki nem merítését.

Az ügy érdemét tekintve a Bíróság megállapította, hogy a kérelmező hosszú ideje fennálló dohánytermék-értékesítési jogosultságának elvonása beavatkozást jelentett az Első Kiegészítő Jegyzőkönyv 1. cikke szerinti jogaiba, amely beavatkozás „a javak használatát szabályozó” intézkedésnek minősül, és az említett cikk második bekezdése szerint kell vizsgálni.

A Bíróság nem vonta kétségbe, hogy a beavatkozás legitim célra irányult, annak jogszerűségéről azonban nem foglalt állást, mivel megállapította, hogy még ha jogszerűnek találna is a sérelmezett intézkedés, az arányosság tesztjén mindenképpen elbukik. Ezzel kapcsolatban kiemelte, hogy a majd húsz éve gyakorolt jogosultság elvonása során mindössze tíz hónap telt el a törvény Országgyűlés általi elfogadása és a tevékenység kötelező beszüntetésére vonatkozó határidő között, s a kérelmezőnek kevesebb mint három hónapja volt, hogy a koncesszió iránti pályázatát illető kedvezőtlen döntés után felkészüljön a változásra, amely végül a vállalkozás teljes felszámolásához vezetett. Az eljárás minden átláthatóságnak híján volt, és a meghozott döntés ellen semmiféle jogorvoslatnak nem volt helye. Ráadásul a kérelmező megélhetését érintő súlyosan kedvezőtlen változásokat nem enyhítette semmiféle kártalanítási intézkedés. A koncessziók odaítélésének rendszere pedig a Bíróság szerint az önkényességbe hajlott, figyelembe véve a fent említett átláthatatlanságon túl, hogy nem volt tekintettel a korábban fennálló jogosultságokra, nem adott lehetőséget a dohánytermék-kiskereskedőknek, hogy üzletüket az új követelményekhez igazítva folytathassák tevékenységüket vagy legalább az első pályázati körben előnyt élvezzenek, sőt, még azzal is korlátozta az esélyeiket, hogy egy pályázó számára öt koncessziót tett odaítélhetővé.

Az ügy körülményeit mérlegelve a Bíróság arra a végkövetkeztetésre jutott, hogy a sérelmezett beavatkozás a panaszosra túlzott egyéni terhet rótt, ezért megsértette az Első Kiegészítő Jegyzőkönyv 1. cikkét.

Az ítélethez Spano és Kjølbro bírók párhuzamos véleményt fűztek, hangot adva egyebek mellett annak a véleményüknek, hogy nem volt alap a koncessziós eljárások „önkénybe hajló” jellegének megállapítására.

Nagy Béláné ügyében³ a Bíróság a megváltozott munkaképességű személyek ellátásairól szóló, 2012. január 1-jén hatályba lépett új törvény (a 2011. évi CXCI. törvény) szabályainak a kérelmezőre gyakorolt hatását vizsgálta. A panaszost 2001-ben 67%-os munkaképesség-csökkenése miatt rokkantnak nyilvánították, ezt követően 2010-ig rokkantsági nyugdíjban részesült. Rokkantsági nyugdíjra való jogosultságának megszűnése abból eredt, hogy 2009. december 1-jén az alkalmazandó vizsgálati módszertanban bekövetkezett változások miatt munkaképesség-csökkenését 40%-osra módosították (holott egészségügyi állapota a korábbiakhoz képest nem javult), és 2010. február 1-jével megvonták tőle a rokkantsági nyugdíjat. A döntés ellen benyújtott keresetet a Nyíregyházi Munkaügyi Bíróság 2011. április 1-jén elutasította.

A kérelmező egészségi állapotának következő felülvizsgálatát 2012 novemberére irányozták elő. Ezt megelőzően, még 2011 szeptemberében újabb felülvizsgálatra jelentkezett, ahol munkaképesség-csökkenését 45%-osnak véleményezték. Ezt az értéket a másodfokú hatóság 50%-osra módosította, ami feljogosította volna a kérelmezőt a rokkantsági nyugdíjra. Ennek folyósítását azonban kizárta, hogy 36 havi időtartamra elrendelték a rehabilitációját, amely idő alatt rehabilitációs járadékot kapott. Újabb egészségügyi felülvizsgálatát 2015 márciusára tűzték ki.

3 *Béláné Nagy v. Hungary*, no. 53080/13, 10 February 2015 (az ítélet még nem végleges).

2012 februárjában a panaszos a 2012. január 1-jén hatályba lépett új szabályok szerinti rokkantsági ellátás iránt terjesztett elő újabb kérelmet. 2012 áprilisában egészségi állapotát 50%-osnak véleményezték, ami egészségügyi szempontból feljogosította volna az ellátásra. Nem tudta azonban teljesíteni az újonnan bevezetett, a korábbi biztosítási jogviszony tartamával kapcsolatos követelményeket, ezért kérelmét elutasították. Időszakos felülvizsgálatát 2014 áprilisára tűzték ki.

2012 augusztusában újabb kérelmet terjesztett elő, egészségi állapotát ismét 50%-osnak véleményezték, azonban a szükséges biztosítási idővel továbbra sem rendelkezett: a megkövetelt 1095 helyett csak 947 biztosítással fedezett napot tudott felmutatni a kérelem benyújtását megelőző 5 évben. Mivel iskolai tanulmányainak befejezése és a kérelem benyújtása közötti időben a biztosítási jogviszonyában volt 30 napnál hosszabb megszakítás, és 2011. december 31-én sem részesült már rokkantsági nyugdíjban, ezért a kivételszabályok alapján sem állt fenn a jogosultsága. A panaszos kérelmét első- és másodfokon elutasító közigazgatási határozatok ellen benyújtott keresetet a Nyíregyházi Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság 2013 júniusában elutasította.

A kérelmező ezt követően fordult a Bírósághoz, arra hivatkozva, hogy bár egészségi állapota alapján indokolt lenne és korábban is részesült rokkantsági nyugdíjban, az ellátás új folyósítási feltételeit lehetetlen teljesítenie, így elvesztette egyetlen megélhetési forrását. Bár a panaszos az Egyezmény 6. cikkének sérelmét állította, a Bíróság úgy ítélte meg, hogy a panaszt az Első Kiegészítő Jegyzőkönyv 1. cikke alatt kell vizsgálni.

A Bíróságnak először a kormány eljárási kifogásával kellett foglalkoznia, amely szerint a panaszos sem 2011-ben, sem 2013-ban nem merítette ki a rendelkezésre álló jogorvoslatokat, hiszen a jogerős ítéleteket nem támadta meg a Kúria előtt. A Bíróság egy korábbi, Magyarország elleni ítéletre⁴ hivatkozva leszögezte, hogy a Kúria előtti felülvizsgálati eljárás főszabály szerint valóban kimerítendő jogorvoslatnak számít. Emlékeztetett azonban arra is, hogy a hazai jogorvoslatok kimerítését előíró szabályt nem lehet túlzó formalizmussal, rugalmatlan és automatikus módon alkalmazni, hanem tekintettel kell lenni az adott ügy körülményeire és a szóban forgó jogorvoslat sajátosságaira. Az adott ügyben azt állapította meg, hogy a felülvizsgálati eljárás nem bizonyulhatott volna hatékony jogorvoslatnak egyik esetben sem, hiszen a kérelmező nem az irányadó szabályok (2011-ben a munkaképesség-csökkenés megállapítására szolgáló, 2013-ban pedig a biztosítási jogviszony időtartamával kapcsolatos előírások) helytelen alkalmazása, hanem maguknak a szabályoknak a tartalma miatt szenvedett jogsérelmet. Azt nem vitatta, hogy az ügyében mindkét alkalommal a jogszabályoknak megfelelő döntés született, amelynek megváltoztatására épp ezért a felülvizsgálati eljárásban sem lett volna remény. A Bíróság ilyen körülmények között eltekintett a felülvizsgálati eljárás kimerítésének megkövetelésétől. Megállapította továbbá, hogy a panaszos sérelmeinek tulajdonképpeni forrása a második eljárásban, 2013-ban meghozott, a rokkantsági ellátás iránti kérelmet a biztosítási jogviszony elégtelen hossza

4 *Béla Szabó v. Hungary*, no. 37470/06, 9 December 2008.

miatt elutasító jogerős ítélet. Ez az ítélet a kérelem benyújtásától visszafelé számított hat hónapon belül született, ezért vizsgálható volt; a 2011-es ítélettel lezárult eljárási szakaszt azonban a hathónapos szabály miatt a Bíróság már nem vizsgálhatta.

Az ügy érdemét illetően a Bíróság a rokkantsági ellátás sajátos jogi természetéből indult ki. Visszautalva az Alkotmánybíróság 40/2012. (XII.6.) AB határozatára, amely a rokkantsági nyugellátást legalábbis részben „vásárolt jognak”, „tulajdonvédelmet igénylő ellátásnak” minősítette, a Bíróság arra a következtetésre jutott, hogy a rokkantsági ellátás a nemzeti jog által elismert, igényérvényesítés tárgyát képezhető juttatás, ezért alkalmazhatóak rá az Első Kiegészítő Jegyzőkönyv 1. cikkének előírásai. Kifejtette továbbá, hogy a rokkantsági ellátást a társadalmi szolidaritásban gyökerező, de biztosítási jellegű jogintézménynek tekinti, amelynek működési elve, hogy ha egy személy teljesíti a rendszerben előírt befizetéseket, akkor munkaképességének elvesztése esetén ellátásra tarthat igényt.

A kérelmező – a megrokkánása előtt hatályban volt szabályok szerint – eleget tett a rokkantsági nyugdíj folyósítási feltételeinek. Ezt igazolja, hogy 2001-től részesült is az ellátásban. A Bíróság szerint a fentiek értelmében ezzel egyszersmind formálisan elismert, jogszabályon alapuló várománya is keletkezett arra, hogy rokkantsági ellátásban részesüljön, mihelyst az egészségi állapota ezt szükségessé teszi. Az az időszak, amely alatt a kérelmezőt a módszertani szabályok módosulása következtében nem tekintették egészségügyileg rászorultnak, nem enyhített el ezt az egyezmény értelmében vett tulajdoni igényt. Mindössze annyi történt a Bíróság értelmezésében, hogy az addig ténylegesen folyósított vagyoni juttatást felváltotta egy folyamatos jellegű jogos váromány arra nézvést, hogy ha a kérelmező egészségügyi helyzete újból úgy kívánja, ismét részesülhessen a korábban megszolgált ellátásban.

A kérelmezőnek ebbe a jogába jelentett beavatkozást a hazai hatóságok 2012-es döntése, amelynek értelmében annak ellenére tagadták meg tőle az ellátást, hogy a feltételeknek egészségügyi rászorultsága szempontjából eleget tett.

Ez a beavatkozás törvényben rögzített és legitim célra irányuló volt. Ami az arányosság kérdését illeti, a Bíróság elismerte, hogy az egyezményben részes államokat megilleti bizonyos mozgáster a hasonló jellegű ellátások feltételeinek megállapításánál és e feltételek módosításánál. Ez azonban nem terjedhet odáig, hogy az állam egy egyszer már odaítélt jogosultságot teljes egészében kiüresítsen. A szociális reformok végrehajtásánál továbbá figyelemmel kell lenni a *rule of law* követelményeire is; ezzel összefüggésben a Bíróság a jelen ügyre vonatkozóan külön kiemelte az *impossibile nulla obligatio est* elvét, utalva arra: a panaszosnak a hazai eljárások során azt értékelték a hátrányára, hogy a múltban nem tett eleget egy utólag bevezetett feltételrendszernek, amelynek egyéni körülményei miatt már esélye sem volt megfelelni. Az arányosság kérdését vizsgálva a Bíróság hangsúlyozta azt is, hogy a kérelmező ellátását nem a megszerzett biztosítási idő arányában csökkentették, hanem azt teljes egészében megvonták tőle. Mindezekre tekintettel úgy ítélte meg, hogy a kérelmezőre a szóban forgó beavatkozás túlzott és aránytalan terhet rótt, megsértve ezzel az Első Kiegészítő Jegyzőkönyv 1. cikkében biztosított jogait.

Az ítélethez Keller, Spano és Kjølbros bírúk különvéleményt fűztek, amelyben élesen bírálták a szerintük az ítélezési gyakorlatot az Első Kiegészítő Jegyzőkönyv 1. cikkének céljával összeegyeztethetetlen módon kítágító többségi határozatot. Különvéleményükben lényegében arra mutattak rá, hogy a Bíróság eddigi határozataiban mindig az említett rendelkezés alkalmazhatóságának szigorú feltételül támasztotta, hogy a sérelmezett beavatkozás időpontjában a kérelmezőnek legyen egy, a nemzeti jog által elismert és kikényszerítésre alkalmas vagyoni jellegű joga. Álláspontjuk szerint a jelen ügyben ez a feltétel nyilvánvalóan nem teljesült: míg 2011-ben, rokkantsági nyugdíja megvonásakor a Bírósághoz fordulhatott volna (ezt azonban elmulasztotta), 2012-ben már – éppen az ellátás korábbi megvonása miatt – a hazai jog semmiféle igényt nem biztosított a számára.

További, a magyar ügyeket érintő fejlemény, hogy a parlamenti véleménynyilvánítást érintő *Karácsony- és Szél-ügyeket* a Nagykamara öt bíróból álló kollégiuma – elfogadván a kormány kérelmét – 2015. február 16-án a Nagykamara elé terjesztette.⁵

Más államokat érintő fontosabb ügyek

Az élethez való jog

A *Jaloud-ügy*⁶ tényállási háttereként előre kell bocsátani, hogy 2003 júliusa és 2005 márciusa között holland csapatok is részt vettek az Iraki Stabilizációs Erők (*Stabilisation Force in Iraq*, SFIR) brit vezetésű, Nemzetközi Dél-Kelet Hadosztályának feladataiban. Az ügy kérelmezője egy iraki apa volt, akinek fiát 2004-ben lelőtték, miután az őt szállító gépjármű nem állt meg az ellenőrzőpontnál. A helyszínt a szóban forgó időben az iraki polgári védelmi erők felügyelték. Néhány perccel a kérelmező fiát is érintő incidens előtt az ellenőrzőpont ellenséges tűz alá került, ezért holland katonák siettek az iraki erők segítségére. Az esetet követően egy holland katona elismerte, hogy több sorozatot is leadott a közelítő gépjárműre, ám ezt önvédelemből tette, mivel úgy érezte, hogy a gépjárműből tüzet nyitottak az ellenőrzőpontra. A kérelmező fiának halálát követő vizsgálatot a holland katonai ügyészség vádemelési javaslat nélkül zárta le, megállapítva, hogy a fiú halálát valószínűleg iraki golyó okozta, s hogy a holland katona önvédelemből cselekedett. A döntést az illetékes Fellebbviteli Bíróság katonai tanácsa is helybenhagyta, kiegészítve a tényállást azzal, hogy a holland katona baráti tüzet vélt ellenséges lövéseknek, ezért tévedésből adott le lövéseket a gépjárműre, de ezzel nem lépte túl az általa követendő parancs kereteit.

A kérelmező az egyezmény 2. cikkének sérelmét állítva a nyomozás függetlenségét és hatékonyságát hiányolta. 2013. július 9-én a Bíróság kamarája hatáskörét a Nagy-kamarának adta át, ezért ez utóbbi testület bírálta el a kérelmet.

A holland kormány eljárási kifogásában azzal érvelt, hogy a haláleset nem tartozik Hollandia joghatósága alá, mivel az ENSZ Biztonsági Tanács 1483-as számú határo-

⁵ <http://hudoc.echr.coe.int/webservices/content/pdf/003-5016676-6159979>

⁶ *Jaloud v. the Netherlands* [GC], no. 47708/08, 20 November 2014.

zata az Egyesült Államokat és az Egyesült Királyságot nevesítette megszálló erőkként, s Irak délkeleti részén az Egyesült Királyság gyakorolta az irányítást, egyebek között a holland erők fölött is. A Bíróság nem fogadta el ezt a kifogást, mivel a stabilizációs erők műveleteiben részt vevő hadosztályok tagjai ugyan valóban az adott területet irányító állam erőitől kapták a közvetlen parancsokat, de ennek az együttműködésnek a kerekeit az irányító erők és a hadtesteket küldő egyes államok előzetes megállapodásai, az erőalkalmazás szabályait (*rules of engagement*) is részletesen rendező dokumentumok határozták meg. A holland erők tehát nem voltak más állam kizárólagos befolyása vagy ellenőrzése alatt; Hollandia eredménytelenül hivatkozott joghatóságának hiányára.

Ami az ügy érdemét illeti, a Bíróság nem találta megalapozottnak a nyomozás függetlenségének hiányát kifogásoló felvetéseket. A nyomozás hatékonysága kapcsán azonban felhívta a figyelmet bizonyos hiányosságokra. Nevezetesen, hogy az ügyész vizsgálódása nem terjedt ki az arányosság szempontjaira (a kelletténél több lövést adtak-e le, beszüntették-e a tüzet, mihelyst erre a körülmények lehetőséget adtak); bizonyos fontos dokumentumokat (így az ellenőrzőpontnál szolgálatot teljesítő iraki erők jelentését) nem csatolták a nyomozás irataihoz; a gyanúsított holland katonát csak mintegy hat órával az incidens után hallgatták ki, ami lehetőséget adhatott a többi érintettel való összebeszélésre; a boncolás is szakavatott holland tiszt jelenléte nélkül történt, s annak megállapításait is csak fényképek nélküli, néhány mondatos jelentés összegezte; továbbá fontos tárgyi bizonyítékok (így pl. a lövedék) tűntek el a nyomozás során.

Mindezekre a – még az adott körülmények között sem elkerülhetetlen – hiányosságokra figyelemmel a Bíróság megállapította az Egyezmény 2. cikkének sérelmét.

Az embertelen és megalázó bánásmód tilalma

A *Tarakhel-ügyben*⁷ egy afgán házaspár és hat kiskorú gyermekük fordult a Bírósághoz, amellel érvelve, hogy a Dublin II. rendelet alapján Svájcból Olaszországba történő átadásuk az Egyezmény 3. cikkébe ütközne. A panaszosok 2011 júliusában Olaszországban értek partot, ahol adataikat rögzítették az Eurodac rendszerben. Ezt követően Ausztrián keresztül Svájcba távoztak, és ott terjesztettek elő menedékkjog iránti kérelmet. A svájci hatóságok a kérelmet elutasították, mivel azt a Dublin II. rendelet alapján a kérelmezőknek Olaszországban kellett volna előterjeszteniük. Erre hivatkozással a svájci hatóságok elrendelték a kérelmezők Olaszországnak történő átadását. Ők azonban azt állították, hogy Olaszországban az egyezmény 3. cikkébe ütköző bánásmódnak lennének kitéve.

A Bíróság a kérelem vizsgálata során egyaránt vizsgálta a menedékkérők befogadásának általános olaszországi körülményeit és a panaszosok egyéni helyzetét.

Az első szempontot illetően – egyebek mellett a *Mohammed Hussein and Others v. the Netherlands and Italy* 2013-as ügyre, valamint az ENSZ Menekültügyi Főbiztoságának és az Európa Tanács Emberi Jogi Biztosának az említett ügyben is hivatkozott

⁷ *Tarakhel v. Switzerland* [GC], no. 29217/12, 4 November 2014.

állásfoglalásaira tekintettel – megállapította, hogy az olasz menekültügyi rendszer szenved bizonyos strukturális problémáktól: például az azonosítási eljárás lassúsága, a korlátozott befogadóképesség és a befogadóközpontokban uralkodó életviszonyok. E körülmények vizsgálata alapján a Bíróság arra a következtetésre jutott, hogy bár az olaszországi menekültügyi helyzet bizonyos vetületei általánosságban hagynak maguk után kívánnivalót, az mégsem említhető egy lapon az *M.S.S.* ítéletben⁸ leírt embertelen körülményekkel. Az általános körülmények tehát önmagukban nem zárták ki az Olaszországnak történő átadást, de nem is szolgáltattak alapot arra, hogy a kérelmezők panaszát teljességgel megalapozatlannak lehessen nyilvánítani.

A panaszosok egyéni helyzetét illetően ezért a Bíróság azt támasztotta követelményként, hogy az olasz hatóságok szavatolják a svájci társszerveknek, hogy a kérelmezők átvételükkor az egyezménynek és a gyermekek életkorának is megfelelő körülmények közé kerüljenek, s a család együtt maradhatna. Az olasz hatóságok ezt igazoló általános tendenciákról tettek említést, de a panaszosokat érintő konkrét, részletekbe menő kötelezettségvállalás a Bíróság előtt benyújtott írásbeli beadványaikból sem tűnt ki.

A Bíróság ítélete végkövetkeztetéseként ezért azt mondta ki: az egyezmény 3. cikkébe ütközne, ha a svájci hatóságok anélkül adnák át Olaszországnak a kérelmezőket, hogy előzetesen biztosítékot kapnának a gyermekek életkorának megfelelő befogadási körülmények biztosítása és a család egységének megőrzése felől.

Tisztességes tárgyaláshoz való jog

Az *Ibrahim and Others-ügyben*⁹ a Bíróság a brit hatóságok által foganatosított ún. „biztonsági kihallgatások” (*safety interview*) gyakorlatát vizsgálta. Ez a kifejezés az élet- és vagyonbiztonságot veszélyeztető cselekmények megakadályozása végett sürgős jelleggel foganatosított kihallgatásokat jelent, amelyeket a terrorizmusellenes törvény (*Terrorism Act 2000*) értelmében jogi képviselő jelenléte és a képviselővel való előzetes konzultáció lehetővé tétele nélkül is le lehet folytatni. Az ügy háttérében az állt, hogy két héttel a 2005. júliusi 7-i londoni öngyilkos bombamerényletek után, 2005. július 21-én újabb robbantássorozatra került sor a londoni tömegközlekedési rendszerben. Ez alkalommal azonban csak a pokolgépek detonátorai aktiválódtak, egyik bomba főtöltete sem robbant fel. Az elkövetők elmenekültek a helyszínről.

A kézre kerítésükre indított hajsza során tartóztatták le az ügy első három kérelmezőjét, akiktől négy és nyolc óra közötti időtartamra megvonták a jogi képviselővel való találkozást, és velük szemben „biztonsági kihallgatást” foganatosítottak. A kérelmezők a kihallgatás során tagadták, hogy részt vettek volna a július 21-i merényletben vagy arról akár tudomásuk lett volna. A későbbi büntetőperben részvételüket már elismerték, de azt hangsúlyozták, hogy a bombák nem voltak valódiak, sohasem volt tervben tény-

⁸ *M.S.S. v. Belgium and Greece* [GC], no. 30696/09, 21 January 2011.

⁹ *Ibrahim and Others v. the United Kingdom*, nos. 50541/08, 50571/08, 50573/08 and 40351/09, 16 December 2014.

leges felrobbantásuk. A tárgyalás során bizonyítékként figyelembe vették a biztonsági kihallgatás során elhangzott kijelentéseiket is. A negyedik kérelmezőt eredetileg tanúként hallgatták ki, de ennek során magára nézve terhelő, az egyik gyanúsítottak nyújtott segítségre utaló nyilatkozatokat tett. Ennek ellenére a rendőrség nem tartóztatta le, és nem tájékoztatta a hallgatáshoz és jogi képviselőhez való jogáról, hanem tanúi minőségben folytatta kihallgatását, és írásbeli tanúvallomást is kivett tőle.

A Bíróság kettős teszt alapján vizsgálta, hogy az említett beavatkozás sértette-e a kérelmezőknek az egyezmény 6. cikkében biztosított jogait. Egyrészt azt kellett vizsgálni, hogy a jogi képviselőtől való elzárást indokolta-e kényszerítő körülmény, másrészt pedig azt, hogy az elzárás jelentett-e a szükségesnél nagyobb hátrányt a kérelmezők oldalán.

Az első szempontot illetően a Bíróság rámutatott, hogy a július 7-i merényletek utáni közhangulatban a rendőrségen különösen nagy nyomás volt a további áldozatok bekövetkezésének megakadályozására; halasztást nem tűrő, hatékony lépéseket kellett tenniük annak érdekében, hogy felderítsék: vannak-e további merényletekre vonatkozó tervek, és hogy azonosítsák a még szabadlábban lévő feltételezett elkövetőket. Ezen túlmenően a rendőrségnek azt is biztosítania kellett, hogy a nyomozás integritása ne sérüljön idő előtti szivárogtatások révén. A Bíróság észrevételezte, hogy mindezen körülményekkel összhangban a rendőrség az első három kérelmező kihallgatásakor nem is az ő személyes büntetőjogi felelősségük tisztázására irányulóan tett fel kérdéseket, hanem inkább a lakosságra irányuló veszély elhárítása volt a kihallgatás fókuszában. A jogi képviselőtől való ideiglenes elzárást azért is indokoltnak találta, mert a jogi képviselőn keresztül esetleg további, a merénnyel kapcsolatba hozható személyek is értesülhettek volna a nyomozás fejleményeiről. Bár a negyedik kérelmező helyzete némileg eltért az első hárométól, az ő esetében is megállapíthatónak látta a Bíróság, hogy formális letartóztatása és meggyanúsítása ahhoz vezetett volna, hogy felhagy a birtokában lévő információk közlésével, amely információk a lakosság védelme szempontjából rendkívüli fontosságúak voltak. Mindezen szempontok alapján a Bíróság arra a következtetésre jutott, hogy az ügyben fennálltak az egyezmény ítélkezési gyakorlata által megkívánt kényszerítő körülmények.

Ami ezután a védelemhez való jog sérelmének mértékét illeti, a Bíróság tekintetbe vette, hogy – pl. a *Salduz-ügytől*¹⁰ eltérően – a jelen esetben nem a jogi képviselőhez való jog szisztematikus ellehetetlenítéséről volt szó, hanem ezt az eljárási lehetőséget egy részletekbe menően szabályozott jogi előírásrendszer bástyázta körül, amelyben a főszabály a jogi képviselő azonnali biztosítása volt a letartóztatáskor, és ehhez képest lehetett kivételt tenni, esetről esetre mérlegelve a körülményeket. Egy ilyen, a jogi képviselőhez való halasztott hozzáférést elrendelő intézkedés szigorú és kimerítő jelleggel felsorolt feltételekhez volt kötve. Ráadásul, mihelyst kellő információ gyűlt össze ahhoz, hogy az elhárítani kívánt veszélyt a rendőrség kezelni tudja, a kihallgatást fel kellett függeszteni mindaddig, amíg immáron jogi képviselő nem állt a gya-

10 *Salduz v. Turkey* [GC], no. 36391/02, 27 November 2008.

núsított rendelkezésére. A jogszabályi háttér tehát a Bíróság szerint kellő egyensúlyt biztosított a jogi képviselőhez való jog és a lakosság hatékony védelmének különleges esetekben érvényesülő szempontja között.

A Bíróság azt is nyugtázta, hogy e jogi szabályrendszert a hatóságok a kérelmezők esetében gondosan alkalmazták. Ezt elemezve a Bíróság aláhúzta, hogy az első három kérelmező esetében a jogi képviselőtől való elzárás időtartama négytől nyolc óráig terjedt, tehát jóval a maximálisan engedélyezhető 48 órás határon belül volt. Továbbá az előírásoknak megfelelően egy felettes tiszt engedélyezte ezt a nyomozati lépést.

Ami a negyedik kérelmezőt illeti: bár igaz, hogy őt az előírások ellenére nem tájékoztatták a hallgatáshoz és a jogi képviselőhez való jogáról, továbbá az őt megillető egyéb gyanúsított jogokról, mikor felmerült gyanúsított szerepe az ügyben, ezt azonban ellensúlyozta az, hogy a bizonyítékok bíróság előtti figyelembe vehetőségére vonatkozó egyértelmű és precíz szabályozást a később a büntetőperben eljáró bíró rendkívül gondosan alkalmazta.

A Bíróság jelentőséget tulajdonított annak a körülménynek is, hogy egyik kérelmező sem hivatkozott kényszerítésre. A negyedik kérelmező esetében még az is felmerült szempontként, hogy az önmagára nézve terhelő nyilatkozatokat még akkor is fenntartotta, amikor már jogi képviselővel járt el, és csak az eljárás késői szakaszában, a büntetőbíróság előtt próbálta elérni e bizonyítékok kizárását az ügyből. Továbbá a kérelmezők rendelkezésére álltak megfelelő eljárásjogi lehetőségek ahhoz is, hogy a bizonyítékok figyelembevételét, felhasználását és a nekik tulajdonított jelentőséget vitassák a bíróság előtt. Ezenfelül arra is rámutatott a strasbourgi Bíróság, hogy messze nem a szóban forgó nyilatkozatok és bizonyítékok voltak a kérelmezők elítélésének egyedüli alapjai; ezektől független egyéb bizonyítékok megfelelő mennyiségben álltak rendelkezésre az ítélet meghozatalakor.

Mindezen alapján a Bíróság e körülményeket a maguk összességében értékelve arra jutott, hogy nem sérült túlzott módon, az egyezmény előírásait sértő mértékben a kérelmezők védelemhez való joga.

A *Bochan-ügy*¹¹ háttérében egy hosszúra nyúlt és végül a kérelmező szempontjából sikertelen tulajdonjogi per húzódik meg, amelynek tisztességtelenségével kapcsolatban már 2001-ben panaszt emelt a Bíróságnál. E panasz alapján a Bíróság 2007. május 3-án meg is állapította, hogy a hazai eljárásban sérültek a panaszos tisztességes eljáráshoz (ezen belül a bíróság függetlenségéhez és pártatlanságához, a jogbiztonsághoz és a megfelelő indokoláshoz) fűződő jogai.¹² A strasbourgi ítélet alapján a panaszos ún. „különleges körülményekre hivatkozással előterjesztett fellebbezéssel” fordult az ukrán Legfelsőbb Bírósághoz, kérve a korábbi hazai ítéletek hatályon kívül helyezését és – a strasbourgi ítélet figyelembevételével – a keresetének történő helyt adást. 2008 márciusában a Legfelsőbb Bíróság – a korábbi határozatokat felülvizsgálva és azokat megfelelőnek találva – hatályában fenntartotta a jogerős ítéletet. 2008 júniusában a kérelmező újabb hasonló indítványát hivatalból elutasította.

11 *Bochan v. Ukraine* (no. 2) [GC], no. 22251/08, 5 February 2015.

12 *Bochan v. Ukraine*, no. 7577/02, 3 May 2007.

A panaszos újabb kérelmében az egyezmény 6. cikkének, valamint az Első Kiegészítő Jegyzőkönyv 1. cikkének sérelmét állítva fordult a Bírósághoz, kifogásolva, hogy az ukrán Legfelsőbb Bíróság nem vette figyelembe a 2007. május 3-i ítélet megállapításait.

Az ügyben a Bíróságnak három kérdést kellett vizsgálnia: egyrészt, hogy van-e hatásköre vizsgálni a panaszt olyan körülmények között, amikor a 2007-es ítélet végrehajtásának ellenőrzése még a Miniszteri Bizottság előtt folyamatban van; másrészt, hogy a 6. cikk hatálya kiterjed-e a kérelmező által igénybe vett különleges jogorvoslatra; harmadrészt pedig, hogy amennyiben igen, úgy a 6. cikk követelményeinek eleget tett-e a hazai eljárás.

Az első kérdéskört illetően a Bíróság Nagykamarája arra az álláspontra helyezkedett, hogy a panasznak azt a részét, amely a korábbi strasbourgi ítélet nem megfelelő végrehajtását sérelmezi, nincs hatásköre vizsgálni; ez ugyanis a Miniszteri Bizottság hatáskörébe tartozó kérdés. A panasz azon részének érdemi vizsgálatát azonban nem akadályozza a Miniszteri Bizottság előtti eljárás, amely részben a kérelmező nem a korábbi ítélet végre nem hajtását panaszolja, hanem új körülményekre hivatkozva terjeszt elő a korábbi ítélet által el nem bírált panaszokat. Erre tekintettel a Legfelsőbb Bíróság előtti felülvizsgálati eljárás tisztességessége elméletileg vizsgálható volt.

Azt a kérdést is körül kellett azonban járni, hogy erre az eljárásra kiterjed-e a 6. cikk hatálya. E rendelkezés ugyanis a Bíróság ítélkezési gyakorlata értelmében nem alkalmazható a már végleges ítélettel lezárt bírósági eljárások újrainyitását célzó rendkívüli jogorvoslati eljárásokra. A szóban forgó ukrán eljárásról azonban a Bíróság megállapította, hogy sajátosságait tekintve nem annyira „perújrafelvételi eljárásként”, hanem inkább az eredeti eljárás meghosszabbításaként, egyfajta kasszációs eljárási szakaszként volt értelmezhető, s annak során a Legfelsőbb Bíróság is érdemben vizsgálta a korábbi ítéletek tartalmát. Ezért a Bíróság megállapította a 6. cikk alkalmazhatóságát.

A panasz érdemét tekintve a Bíróság emlékeztetett rá, hogy bár főszabály szerint nem szerepe „negyedfokú bíróságként” vizsgálni a hazai határozatokat, erre kivételesen mégis sor kerülhet, ha azok önkényesnek vagy nyilvánvalóan alaptalannak tűnnek. A tárgybeli esetben pedig ez volt megállapítható. Az ukrán Legfelsőbb Bíróság ugyanis úgy interpretálta a 2007-es strasbourgi ítéletet, mintha az a hazai eljárást alapvetően tisztességesnek találta volna, s csak az eljárás elhúzódása miatt állapította volna meg az egyezmény sérelmét. Ezzel ellentétben viszont az volt a helyzet, hogy az eljárás elhúzódása miatti panaszt a Bíróság be sem fogadta, annak tisztességtelenségét viszont több vonatkozásban is megállapította. A Bíróság szerint az ukrán Legfelsőbb Bíróság interpretációja nem lehet egy „eltérő olvasat” eredménye, hanem „súlyosan önkényes” és az „igazságszolgáltatás megtagadását” eredményező félreértelmezés, amely önmagában megvalósította az egyezmény 6. cikkének sérelmét.

Büntetés kiszabásának tilalma törvényi rendelkezés nélkül

A *Rohlena-ügy*¹³ kérelmezőjét 2007-ben ítélte el egy cseh bíróság a felesége sérelmére 2000 és 2006 között folytatólagosan elkövetett bántalmazás miatt. Elítélésekor a büntető törvénykönyv 2004. június 1-jén hatályba lépett rendelkezését alkalmazták az ezen időpont előtt elkövetett részcselekményekre is, a folytatólagosan véghezvitt cselekményeket törvényi egységnek tekintve. A cseh Legfelsőbb Bíróság kifejtette, hogy a férj cselekményei 2004-et megelőzően is büntetendőnek minősültek, csak más törvényi tényállás alá estek.

A kérelmező az egyezmény 7. cikkének sérelmére hivatkozva fordult a Bírósághoz, miután az Alkotmánybíróság is nyilvánvalóan alaptalannak minősítette a büntető jogszabály visszaható hatályú alkalmazásával kapcsolatos panaszát.

A Bíróság kamarája 2013. április 18-án meghozott ítéletében arra az álláspontra helyezkedett, hogy a hazai bíróságok döntése nem sértette az egyezmény 7. cikkét. Az ügy ezt követően a Nagykamarához került, amely a korábbi ítélettel azonos végkövetkeztetésre jutott. Rámutatott, hogy a kérelmező cselekményei 2004. június 1-je előtt is bűncselekménynek minősültek, s bár más törvényi tényállás alá estek, de magukban foglalták a 2004-ben bevezetett új törvényi tényállás elemeit. Ráadásul a cseh jog és ítélkezési gyakorlat a kérdést megfelelő egyértelműséggel szabályozta: a panaszos kérelmére előre látható, hogy a 2004 előtti időszakra eső cselekményei hogyan fognak minősülni, és ehhez igazítható volna magatartását. Nem volt tehát megállapítható, hogy őt olyan cselekményért ítélték volna el, amely „elkövetése idején a hazai ... jog alapján nem volt bűncselekmény”. Ezenfelül a Nagykamara azt sem látta kellőképpen igazoltnak, hogy a kérelmező „a bűncselekmény elkövetése idején alkalmazható büntetésnél súlyosabb büntetést” kapott volna. Éppen ellenkezőleg: ha a 2004 előtti cselekményeit külön bírálták volna el, minden bizonnyal ugyanilyen vagy még súlyosabb büntetésre számíthatott volna.

A magán- és családi élet tiszteletben tartásához való jog

A *Dubská and Krejzová-ügy*¹⁴ az otthonszülés kérdését érintette. Az ügy kérelmezői otthonukban szerettek volna életet adni gyermeküknek, a cseh jog azonban nem teszi lehetővé az egészségügyi dolgozók számára, hogy otthonszülésnél vállaljanak közreműködést. Az első kérelmező végül saját otthonában, de egészségügyi segítség nélkül szülte meg gyermekét, míg a második kérelmezőnek szándéka ellenére kórházban kellett szülnie. Az egyezmény 8. cikkére hivatkozva azt sérelmezték, hogy anyaként nem volt választásuk ebben a magánéletüket a legintimebb módon érintő kérdésben: ha egészségügyi segítséggel szerettek volna szülni, ezt csak kórházban tehették meg.

A Bíróság megállapította, hogy a szülés helyének, körülményeinek megválasztása valóban az anyák magánéletével szorosan összefüggő kérdés, ezért kiterjed rá a 8. cikk

¹³ Rohlena v. the Czech Republic [GC], no. 59552/08, 27 January 2015.

¹⁴ *Dubská and Krejzová v. the Czech Republic*, nos. 28859/11 and 28473/12, 11 December 2014.

hatálya, s a hivatkozott szabályozás beavatkozást jelentett a kérelmezők 8. cikk alatti jogaiba. A szabályozás jogszerűségét vizsgálva – az otthonszülés magyar viszonyait érintő *Ternovszky-ügy*¹⁵ ellentétben – a Bíróság arra a következtetésre jutott, hogy bár a cseh jogszabályi környezet nem volt teljesen egyértelmű, a kérelmezők mégis kellő bizonyossággal mérhették fel lehetőségeiket: a beavatkozás tehát törvényben szabályozottnak minősült. Ezenfelül legitim célra irányult: az újszülött és közvetett módon az anya egészségét és biztonságát kívánta védeni.

A beavatkozás szükségességének és arányosságának vizsgálata során elsőként azt vizsgálta, hogy az adott kérdésben az államokat mekkora mérlegelési mozgástér illeti meg, s arra a megállapításra jutott, hogy ez a mozgástér az otthonszülés szabályozása esetében meglehetősen tág. Ez ugyanis egy olyan komplex kérdéskör, ahol a nemzeti hatóságoknak változatos szakértői és tudományos álláspontokat, egészség- és társadalompolitikai, valamint költségvetési szempontokat kell mérlegelniük, s amelyben nincs az államok közt széles körű konszenzus. Az adott esetben a szemben álló érdekek súlyozásánál Csehország a gyermekek egészségének és biztonságának védelmét az anyai választási szabadság elé helyezte; s a Bíróság álláspontja szerint ez a döntés megfelelt az egyezmény követelményeinek. A Bíróság elé tárt tudományos elemzésekből leszűrhető többségi szakmai álláspont szerint az otthonszülés nem kockázatosabb a kórházi szülésnél – a Bíróság azonban kiemelte, hogy ez a megállapítás csak a komplikációmentes, szakképzett bába által levezetett olyan otthonszülésekre vonatkozik, ahol szükség esetére a közelben felkészült kórház áll rendelkezésre. A felmerülő szempontokat mérlegelve a Bíróság arra a következtetésre jutott, hogy az újszülötteket esetlegesen fenyegető veszélyekkel összehasonlítva az érintett anyákra nem hárult aránytalan és túlzó teher; a vizsgált szabályozással Csehország nem lépte túl az államokat a kérdésben megillető széles körű mérlegelési szabadság határait. Felhívta mindazonáltal a cseh hatóságokat arra, hogy kísérjék figyelemmel: a kérdéskörrel kapcsolatos orvosi, tudományos és jogi fejlődés nem kívánja-e meg a szabályozás módosítását.

A *Paradiso and Campanelli-ügy*¹⁶ kérelmezői egy házaspár, akiknek nem született természetes úton gyermekük, és a mesterséges megtermékenyítéssel is sikertelenül próbálkoztak. Ezért egy orosz cég közreműködésével béranyaságra vonatkozó megállapodást kötöttek, amelynek értelmében egy orosz béranyát a férj ivarsejtjeivel termékenyítették meg, s ő hordta ki a gyermeket. A 2011. február 27-én megszületett gyermek szüleiként az orosz jog értelmében a kérelmezőket jegyezték be az anyakönyvi kivonatba, nem téve említést a születés különleges körülményeiről. 2011 áprilisában Olaszország moszkvai konzulátusa kiállította a kérelmezők számára az ahhoz szükséges okiratokat, hogy a gyermeket Olaszországba vihessék. Olaszországba érkezésükkor kérték a születés olasz anyakönyvbe történő bejegyzését, e kérelmük azonban nem vezetett eredményre, mivel Olaszország moszkvai konzulátusa tájékoztatta a campobasso-i fiatalkorúak bíróságát, hogy az anyakönyvi kivonat valótlán adatokat tartalmaz. 2011 májusában a kérelmezőket a gyermek jogállására vonatkozó félre-

15 *Ternovszky v. Hungary*, no. 67545/09, 14 December 2010.

16 *Paradiso and Campanelli v. Italy*, no. 25358/12, 27 January 2015.

zető tájékoztatás nyújtása miatt vád alá helyezték, továbbá terhükre rótták az örökbefogadásra vonatkozó jogszabályok megsértését is, mivel a gyermeket az olasz és a nemzetközi jog ellenében hozták Olaszországba, és nem tettek eleget a 2006 decemberében számukra kiállított örökbefogadási engedélyben foglalt feltételeknek sem (az említett engedély ugyanis kizárta az ilyen fiatal gyermek örökbefogadását). Ezzel egyidejűleg a fiatakorúak bírósága mellé rendelt ügyész kezdeményezte a gyermek örökbe fogadhatónak nyilvánítását, mivel az olasz jog értelmében ő árvának minősült. 2011 augusztusában ráadásul egy DNS-teszt nyilvánvalóvá tette, hogy nem a férj a gyermek biológiai apja, mivel az orvosi beavatkozás során minden bizonnyal nem az ő ivarsejtjeit használták fel. Mivel tehát a kérelmezők és a gyermek között immáron semmilyen biológiai kapcsolat nem volt megállapítható, a fiatakorúak bírósága 2011 októberében arról határozott, hogy azonnali hatállyal el kell venni a kérelmezőktől a gyermeket, akit gyámság alá helyeztek. A döntés indoka az volt, hogy a gyermek és a kérelmezők közt nincs biológiai kapcsolat, s hogy alapos kétség merült fel a kérelmezőknek a gyermek felnevelésére vonatkozó alkalmasságát illetően, mivel jogszabályba ütköző cselekedetet követtek el. A gyermeket nevelőotthonban helyezték el, s a kérelmezők a kapcsolatot sem tarthatták vele. 2013 januárjában végül a gyermeket nevelőszülőknél helyezték el. Ez idő alatt a hatóságok a gyermek hivatalos személyazonosságával kapcsolatos problémákat nem rendezték. 2013 áprilisában az orosz anyakönyvi kivonat olasz hatóságok előtti elismerésének a közrendbe ütközés miatti megtagadása jogerőssé vált, s a gyermek új személyazonosságot kapott (mindaddig ugyanis a személyazonossággal kapcsolatos problémákat a hatóságok nem orvosolták). Anyakönyvi kivonatában azt tüntették fel, hogy ismeretlen szülőktől származik. 2013 júniusában a fiatakorúak bírósága úgy határozott, hogy a kérelmezők többé nem járhatnak el az általuk indított eljárásban, mivel a gyermeknek nem szülei, sem rokonai.

A kérelmezők a gyermek képviselőjében és saját nevükben egyaránt előterjesztettek az egyezmény 8. cikkének sérelmét állító panaszt. Előbbit a Bíróság befogadhatatlannak nyilvánította, mivel úgy találta, hogy a kérelmezők nem rendelkeztek jogosultsággal a gyermek képviselőjére. Az ő vonatkozásukban azonban megállapította a *de facto* családi élet fennálltát már az együtt töltött hat hónap alapján is, figyelembe véve, hogy a gyermek életének ezen első hónapjai rendkívül meghatározó jelentőségűek, és ez idő alatt a kérelmezők a gyermek számára szülői gondoskodást nyújtottak. A kérelem tehát ebben a tekintetben befogadható volt.

Az ügy érdemét vizsgálva a Bíróság arra az álláspontra helyezkedett, hogy a gyermeknek a családból való kiemelése a kérelmezők 8. cikk szerinti jogaiba történő, törvényben előírt és legitim célra irányuló beavatkozást jelentett. E beavatkozás azonban a többségi álláspont szerint nem volt szükséges egy demokratikus társadalomban. E körben a Bíróság azt vizsgálta, hogy az olasz hatóságok megfelelően mérlegelték-e a közérdeknek és a kérelmezők magánérdekének egymáshoz képesti súlyát, s kellő figyelemmel voltak-e a gyermek mindenek feletti érdeke iránt. (Így tehát, bár a gyermek nevében előterjesztett kérelmet a Bíróság befogadhatatlannak nyilvánította, az ügy érdeme mégis az általa elszenvedett sérelmek mentén dőlt el.) A kialakult ítélke-

zési gyakorlat szerint egy gyermeknek a családja köréből történő kiemelése végletes intézkedés, amely csak a gyermeket fenyegető közvetlen veszély esetén lehet igazolható; e vonatkozásban tehát az ítélkezési gyakorlat nagyon magas mércét állít. A többségi álláspont szerint a helyzet bár kétségkívül kényes volt, mégsem indokolt ilyen radikális lépést. A kérelmezőket az olasz hatóságok 2006-ban alkalmasnak találták az örökbefogadó szülői szerepre – ehhez képest indokolatlannak találta a Bíróság, hogy 2011-ben pusztán a jogszabályi előírások megkerülése miatt, bármiféle további szakértői vélemény beszerzése nélkül nyilvánították őket a gyermek felnevelésére alkalmatlannak.

A Bíróság a fenti megfontolások mentén arra a következtetésre jutott, hogy Olaszország megsértette a kérelmezők 8. cikk szerinti jogait. Tekintetbe véve mindazonáltal, hogy a gyermek és az őt végül befogadó család között időközben minden bizonnyal szoros érzelmi kötelék alakult ki, a Bíróság kimondta azt is, hogy az egyezményesítés megállapítása nem kötelezi az olasz hatóságokat arra, hogy a kérelmezőknek visszaadják a gyermeket.

Mozgásszabadság

A *Battista-ügy*¹⁷ tényállásának háttérében egy gyermektartási ügy állt. A kérelmező, egy válófélben lévő apa, aki az illetékes olasz bíróság ideiglenes intézkedése alapján az anyával közös felügyeleti jogot gyakorolt két gyermekük felett, útlevelet szeretett volna kiváltani maga és fia részére. A bíróság azonban arra hivatkozva, hogy a kérelmező nem tesz eleget tartásdíj-fizetési kötelezettségének, a gyermekek érdekének védelmére hivatkozva elutasította az útlevel iránti kérelmet, a rendőrség pedig bevonta a kérelmező külföldre is érvényes személyi igazolványát is, nehogy külföldre utazása miatt behajthatatlanná váljon a tartásdíj. Miután visszatérően elutasításba ütközött ugyanezen indokok alapján, a kérelmező a Negyedik Kiegészítő Jegyzőkönyv 2. cikkére hivatkozva fordult a Bírósághoz, mozgásszabadságának sérelmét állítva.

A Bíróság megállapította, hogy a kérelmező mozgásszabadságába történt beavatkozás az olasz szabályok értelmében jogszerű volt és legitim célra irányult. A beavatkozás arányosságát vizsgálva azonban rámutatott, hogy az eljáró bíróságok a szóban forgó tilalmat automatikus módon alkalmazták, a kérelmező körülményeinek, teljesítőképességének tüzetesebb vizsgálata nélkül. Rámutatott továbbá, hogy a tartásdíjon alapuló követelések határokon átnyúló behajtását európai és nemzetközi szintű egyezmények biztosítják; ezek rendelkezéseit azonban az eljáró bíróság szintén nem vette számításba. Ráadásul az alkalmazott intézkedés önmagában nem is biztosította a tartásdíj rendszeres megfizetését. Mindezekre tekintettel a Bíróság úgy találta, hogy egy ilyen automatikus jellegű, hatályában és időtartamában korlátlan, az idő múlásával arányosságát tekintve felül nem vizsgált korlátozás nem minősülhet szükségesnek egy demokratikus társadalomban.

17 *Battista v. Italy*, no. 43978/09, 2 December 2014.